

juli/augustus nr. 7/8

STEMMEN UIT HET VRIJZINNIG CENTRUM DE HOEKSTEEN

VOORBURG - SASSENHEIM/LISSE

Adres: Rozenboomlaan 119, 2274 HK Voorburg
Telefoon 070 386 34 13

Ontstressen

Een van de bekende neveneffecten van de moderne samenleving is stress. Deze stress kan, indien die lang aanhoudt, leiden naar burn out en andere ziekten. Burn out heeft een lichamelijke en geestelijke component en is niet zo makkelijk te diagnosticeren. De klachten die met een burn out samengaan, kunnen ook op een heel breed gebied liggen. Corona met het meer thuiswerken heeft helaas niet naar minder werkgerelateerde burnouts geleid.

Er waren nu juist nieuwe groepen die verschijnselen vertoonden richting burn out die anders zeldzaam waren. Bijvoorbeeld onder schoolgaande jongeren bleken diverse problemen toe te nemen nu ze elkaar niet geregeld konden ontmoeten. Plotseling waren hun levende 'toetsstenen' verdwenen en zaten ze 'saai' thuis met hun irritante ouders (zo zien pubers dat geregeld). Dat kon leiden naar eetstoornissen, stress en depressieve gevoelens. Dat ouderen die opeens 'niemand meer zagen' en soms op hun afdeling of zelfs in hun eigen appartement moesten blijven zich eenzaam konden voelen was al bekend. Minder contacten en ook gewoon het minder praten en betrokken-zijn leidde naar klachten op geestelijk en lichamelijk gebied. Ook gaf dat stress aan henzelf en aan de familie.

In Psalm 55 in de 'Bijbel in gewone taal' beschrijft de zanger-koning David herkenbare gevoelens.

De 'vijanden' die in de psalm genoemd worden, kunnen we daarbij vervangen door begrippen als 'corona' of 'dat wat ongerustheid geeft' en 'ergernissen'.

"God luister naar mijn gebed,
verberg u niet als ik om hulp roep.
Hoor mij en geef mij antwoord!
Ongelukkig loop ik rond,
ik ben wanhopig.
Mijn vijanden maken me bang,
ze schreeuwen tegen mij.
Ze zijn slecht, ze brengen ellende.
Woedend vallen ze me aan.

Mijn hart bonst hevig,
ik ben doodsbang.
Ik beef van angst,
mijn hele lichaam trilt.

*Kinderen op weg naar school
Debra Hurd (1972-)*

Inhoudsopgave

Van het bestuur	2
Afwezigheid ds. K. Bezemer	2
Bestaat God?-2	3
Slapen	4
Oecumenisch vrouwenwerk	44
In het licht van engelen	4/7
Zomeravonden	8/11
AGENDA	12

THEEMIDDAG

DONDERDAG 12 AUGUSTUS

aanvang 14.30 uur

voor leden, vrienden en donateurs
in De Hoeksteen

ZONDAG 5 SEPTEMBER

10.30 UUR

OPENINGSDIENST VAN HET
NIEUWE SEIZOEN

na afloop lunch

O, had ik maar vleugels,
net als een duif!
Dan zou ik wegvliegen,
op zoek naar rust.
Ver weg zou ik vluchten,
's nachts zou ik slapen in de woestijn,
Ik zou vluchten naar een veilige plek,
waar wind en storm me niet kunnen raken.”

Kunnen we nu langzamerhand nu de corona-problemen verdwijnen weer ontstressen als samenleving? En hoe doe je dat dan? Veel mensen verheugen zich erop om weer op vakantie te gaan, te reizen naar een zonnig land. “Zoals vroeger” zou het moeten voelen. Ik hoop dat dat een ieder lukt. Ook dat er weer ouderwetse gezelligheid is, avonden op balkon of terras. Elkaar weer geregelder zien, zonder mondkapjes en zonder afstand houden!

David eindigt zijn lied tevreden met de gedachte dat ‘de vijanden’ geen lang leven beschoren zullen zijn, omdat God zal ingrijpen. En hij ziet het gevaar afnemen. ‘Vertrouw op de Heer als het leven zwaar is. Hij zal voor je zorgen. Goede mensen laat hij nooit in de steek. Ik mag op God vertrouwen.’ Ik wens u heel goede zomerweken toe.
Hartelijke groet,
Katrijne Bezemer

Van het bestuur

Vrijzinnigen Nederland heeft een nieuw beleidsplan 2021 -2030 opgesteld. Vóór onze vergadering van 8 juni ontvingen wij die. Het bestaat tot en met de financiële paragraaf uit 10 pagina's en is zeer ambitieus.

23 juni was er al een eerste regio-bijeenkomst in de Hoeksteen gepland, waar naast onze vereniging ook Tholen, Oud Beierland en Kennemerland zijn uitgenodigd. Het was kort dag, omdat het landelijk bestuur heeft gemeend dit voor het eind van 2021 aan de landelijke alv voor te kunnen leggen ter besluitvorming. Wij zijn er druk mee bezig.

In juli en augustus zijn er weer Vrijzinnige zomerontmoetingen 2021 gepland in de verschillende kerken van het Vrijzinnig Beraad. Met dank aan de Houtrustkerk die een samenvatting heeft gemaakt. Deze samenvatting treft u

aan in deze Stemmen.

12 augustus 14.30 uur zal er weer een theebijeenkomst worden georganiseerd. Dit keer in de Hoeksteen. Aanmelden voor deelname i.v.m. de inkoop. s.proosdij@kpnmail.nl/06 520 88 057

18 augustus - 20.00 uur - zal Katrijne Bezemer een lezing houden in de cyclus Vrijzinnigen zomerontmoetingen 2021. Thema: De verborgen Goethe. Wilt u daarbij zijn, dan snel aanmelden: s.proosdij@kpnmail.nl. Er wordt nu al gereserveerd vanuit andere kerken!

Ook de jaarprogrammacommissie is aan het afronden. U zult weer als vanouds dit programma thuis ontvangen of via e-mail.

Dit keer is de opening van het kerkelijk seizoen op zondag 5 september. We sluiten af met een lunch die u krijgt aangeboden. Wij hopen dat in september alles

Bloemengroet

De bloemen uit de kerkdienst van 20 juni gingen namens u naar mw. C.A. Sinjou-Burdillon, mw. L.P.H. Thierry en mw. M. van Heukelingen-v.d.Merbel.

Overleden

Op 14 juni 2021 is overleden mw. Nantje Geertje Veldman. Zij was vriend van Vrijzinnig Centrum De Hoeksteen. De uitvaartdienst werd geleid door ds. K. Bezemer

weer normaal is in Nederland.

Tot slot wenst het bestuur u een fijne vakantie en hoopt u bij de verschillende bijeenkomsten in augustus en september te ontmoeten.

Hartelijke groet,
Simon van Proosdij

Afwezigheid ds. Katrijne Bezemer

Van 1 – 30 juli ben ik vanwege vakantie afwezig. In ernstige situaties kunt u contact opnemen met Simon van Proosdij (0652088057) die op de hoogte is van collega-voorgangers die in de betreffende periode aanwezig zijn. Ik hoop u allen na de vakantie in goede gezondheid weer te zien en dat we mooie zomerweken mogen krijgen.

Hartelijke groet, Katrijne Bezemer

Van de penningmeester

Allereerst allen die een bedrag hebben overgemaakt voor de actie 'Brenge de Hoeksteen in beeld': HEEL HARTELIJK DANK!
Totaal is er € 3700 gedoneerd!

Opbrengst van de collecten de afgelopen maanden:

04 april Pasen	Artsen zonder grenzen	€ 60,35
25 april	Open Doors	€ 43,90
23 mei	Hospice Het Vliethuys	€ 123,40
20 juni	Kerken in actie, vluchtelingen	€ 75,00

Enkele leden hebben hun bijdrage overgemaakt naar onze bankrekening, o.v.v. het doel. Zo is er ook € 40,00 gestort voor het bloemenbusje. Voor alle goede gaven: hartelijk dank!
Iedereen een goede, gezonde zomer gewenst!

Iet Vallenduuk

Inhaalbijeenkomsten

Leeskring Stoa en christendom

De kring Stoa en christendom werd door corona ruw verstoord. Twee bijeenkomsten, namelijk van 7 januari 2021 en 4 februari 2021, waren afgezegd. We lazen teksten van Epictetus (de Stoa) die we vergeleken met Bijbelpassages. Wij lazen daartoe vanaf twee bronnen: Fragmenten van Epictetus uit 'Vrij en onkwetsbaar' uit het boek van Boter/Brouwer en vergeleken de tekst met de uitgedeelde 'Bijbelpassages': Waar zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de filosofie van de Stoa en de Bijbelvisies?

Graag lezen voor bijeenkomst 16 september fragmenten 18 t/m 27 van Boter/Brouwer en de daarbij horende bijbelpassages.

Voor de bijeenkomst van 30 september lezen fragmenten 27 t/m 36 en daarbij horende bijbelpassages.

Leiding : Katrijne Bezemer

Data: donderdag 16 september en donderdag 30 september

Tijd: 20.00-21.45 uur

Alleen bestemd voor deelnemers van de kring van vorig jaar.

Geen kosten

Hans Küng – Bestaat God? - 2

Duif en sperwer

"Mijn God" - zoo sprak de duif - "is innig zacht,
Heeft donzen wieken, en bemint ons allen;
Almachtig, heerst hij over duizend-tallen
En houdt op ieglijk duifje trouwe wacht."

De sperwer sprak: "Mijn God heeft vlucht en kracht,
En kan op eens uit hoger luchten vallen,
En die Volmaakte laat een juichkreet schallen,
Wanneer zijn schoone neb een doffer slacht."

Zoo keven zij; de een riep: "Gij lastert God" -
En de ander: "Gij zijt dom" - "Gij wilt mij krenken" -
- "Godlooचनाar! - Gij drijft met God den spot!"

Een uil, vol wijsheid, zag ik stilte wenken;
Die sprak: "Verdraagt elkaar, en weest niet zot,
Daar wij ons, allen, God met vleugels denken."

(Jacques Perk)

Toeval of Inblazing van Hogerhand? De uil in het laatste couplet hierboven is, samen met zijn geestelijke boodschap, precies een liaison tussen de twee artikelen in de Stemmen van mei op blz. 4 "Hans Kühn - Bestaat God?" en 5/7 (On)wijze uilen in literatuur en beeldende kunst". Die uil sprong te voorschijn toen ik wat bladerde in het boekje *God, een collage* *) (zie afbeelding), een verzameling teksten en poezie over bestaan en beleving van God. Ik was op zoek naar visies over het onderwerp in de titel. Daarover, met voorbeelden van beantwoording van de titelvraag, misschien een volgende keer.

Terzijde: De uitlatingen van de sperwer in het 2e couplet vinden hun oorsprong in het aloude gezegde *Jager zoekt prooi*.

Ton Spruijt

*) Marjolein (sedert 2012 Maxim) Februari, 1994, herzien 2008

Slapen

Als je slaapt, ben je overgestapt in een andere wereld. De wereld waarin je wakker was, gaat wel door, maar jij kunt daarin geen dingen meer regelen. Eén van de oorzaken van slapeloosheid is dat je de grens niet over durft te gaan. Je durft die wereld niet te verlaten omdat je denkt dat je zelf nog dingen moet oplossen. Je houdt de teugels strak in handen, waakzaam.

Wat moet je doen? Die waakzame wereld in een slaapstand zetten. Het a.h.w. in je armen nemen en het in slaap wiegen. Het kind in je dat nog van alles wil tot rust laten komen. Dan gaat het kind in je slapen omdat het 'weet' dat Vader en Moeder over je waken.

Dan pas kun je met alles wat in je is die grens over. Dan val je in je eerste slaap.

Marijke van Proosdij

Oecumenisch Vrouwenwerk.

Helaas was een afsluiting van het seizoen in mei nog niet mogelijk. Daarom sloten we het seizoen af met een brief aan alle vrouwen. In de brief stonden we stil bij het verhaal over de wijnstok en de ranken uit Johannes 15.

We blijven verbonden met de Bron en daardoor ook met el-

kaar.

En we blijven hoopvol en zien er naar uit om op woensdag 15 september een nieuw seizoen van het vrouwenwerk te starten in de Kruisheuvelkerk. Weet je de komende periode gezegend met de zegen van de Eeuwige.

Met hoopvolle en liefdevolle groeten namens de kerngroep van het vrouwenwerk: Marianne Pompert en Plony Korving.

*De beroemde lachende engel
kathedraal van Reims*

In het licht van engelen

Het woord engel komt uit het Grieks en betekent in het algemeen bode, speciaal bode der goden. In het Latijn is dat angelus en volgens het etymologisch woordenboek is engel een vroeg-Germaanse omlening daaraan.

In onze huidige taal is een engel een onsterfelijke hemelgeest, iemand die een toonbeeld van liefde en toewijding is of een in de hemel opgenomen overledene.

Wij hebben het over engelengeduld (zeer aan te bevelen), of we zitten in een engelenbak (prettig hoog en de goedkoopste rang), of we hebben engelenhaar (voor in de kerstboom). En verder kan een engeltje iets op je tong achterlaten, maar dat is altijd iets heel plezierigs. In dat geval is het engeltje waarschijnlijk zo'n putto, een mollig baby-jongetje, meestal met vleugels. Hij begon als Eros, die zich bezig hield met aardse liefde en later, in kunst uit de Barok, werd hij symbool voor de alomtegenwoordigheid van God. Of hij hangt profaan in de kerstboom.

Mystici beschreven en beschrijven engelen die ze 'horen', 'voelen' of gewoon 'weten', b.v. wanneer ze een warme aanwezigheid ervaren of een intellectuele verlichting. In de voorchristelijke tijd noemde men ongeziene krachten geesten.

In religieuze verhalen werd op de eerste dag van de schepping het licht van het duister gescheiden, de engelen waren een onderdeel van het licht. Engelen worden vaak gezien als afzonderlijke wezens, maar ze zijn allen samen een eenheid van licht.

Men denkt aan engelen als krachten, die de materiële met de geestelijke wereld verbinden, met de Bron van alle leven die wij God noemen. Engelen vormen dan de verbinding tussen God en mensen.

De engelen zoals wij ze kennen, komen uit de Hebreeuwse literatuur. In de Bijbel wordt over engelen gesproken als de legioenen die Gods eer en glorie zingen. De profeet Ezechiël o.a., na visioenen waarin God tot hem sprak, beschreef de tempel van Salomo als de plaats waar engelen vertoeven. Het binnenste gedeelte van de tempel – een afspiegeling van de schepping - werd gedeeld door een gordijn, het heilige gedeelte voor de priesters en het heilige der heiligen, de plaats van de engelen, de aanwezigheid van God.

Dat tempelgordijn, de voorhang, liet zien dat Gods aanwezigheid er altijd was, hoewel onzichtbaar voor menselijke ogen maar niet afgesloten door muren en deuren met sloten.

De iconostase in een orthodoxe kerk heeft, met zijn afbeeldingen van engelen en heiligen, dezelfde functie. In oude westerse kerken tref je soms een prachtig doxaal of een koorhek aan, van oorsprong eigenlijk voor hetzelfde doel.

Verder zijn er nog wel verhalen waarin engelen een rol spelen (b.v. 'bezoekers' brengen Abraham de boodschap dat hij met Sara een zoon zal krijgen), maar verder is er niet zoveel aandacht voor engelen.

Een van de Hebreeuwse namen voor de hemelse wezens is *elohim*, een woord dat ook – ene of God kan betekenen. Interessant is dat *elohim* een meervoudsvorm is.

De belangrijkste zin in de Hebreeuwse religie is *De Heer onze Elohim – de Heer is Een.* (het: *Hoor Israël*, uit Deuteronomium 6.)

Er zijn vele rangen in de hemelse legioenen, het Oude Testament noemt vele soorten engelen: aartsengelen, cherubs en serafs, heiligen, tronen en wachters, zonen van God, prinses en nog meer benamingen. Wat dat precies inhoudt, weten wij niet meer. Veel van de kennis over engelen is verloren gegaan in de loop der eeuwen.

In het boek Henoch komen engelen vaak voor.

Henoch wordt in de Bijbel vermeld in Genesis 5, als een man die wandelde met *elohim* - in nauwe verbondenheid met God. Hij was de vader van Methusalem/Methusalach.

Koning Nebucadnezar zou na de verwoesting van de tempel in Jeruzalem alle geschriften meegenomen hebben, maar Ezra, een schrijver, was door Gods inspiratie in staat negentig boeken weer op schrift te stellen. Twintig voor algemeen gebruik (dat waren de Hebreeuwse boeken) en zeventig voor alleen de 'wijzen'.

Van die laatste categorie kwamen de boeken Henoch die niet meer in de door ons gebruikte Bijbel voor. Maar ze staan wel in de Ethiopische Bijbel. Daarin zijn engelen nog steeds levendig aanwezig.

En ook in de meer esoterische tak van de religie zijn vaak engelen te vinden. Hans Stolp b.v. heeft gedichten gemaakt waarin engelen een helende rol hebben. Hans Stolp studeerde theologie, werd docent geschiedenis, maatschappijleer en godsdienst. Later ziekenhuispastor en radiopastor. Daarna legde hij zich toe op het esoterisch christen-

Elohim, geschilderd plafond in de kerk van Debre Birkan Selassi, Ethiopië – 17e eeuw

NOOIT ALLEEN

Alleen? Nee, nooit alleen.
Want ieder mens die zijn hart
openstelt voor de liefde,
iedereen die liefde deelt
en geeft, wordt op zijn beurt
zo eindeloos liefdevol
gedragen door de Engelen,
de wezens van de pure liefde.

Alleen? Nee, nooit alleen.
Ook dan niet, als je je alleen
en verlaten voelt. Want ook
dan, nee juist dan, staan er
Engelen vol mededogen
en vol liefde om je heen.
Troostend leggen zij
hun handen op je schouders.

Hans Stolp
uit *Engel van mijn hart*

dom en geeft daarover lezingen en cursussen in binnen- en buitenland.

Mensen waren geschapen bijna als God, bijna als engelen gelijk, zoals in Psalm 8 staat. Volgens de vroeg-christelijke kerk bestond de mogelijkheid dat mensen ook ‘konden wandelen met God’, zoals de engelen. En konden terugkeren om op aarde goed te doen.

Jezus werd daar ook De Engel genoemd – de hoogste boodschapper van God.

In het Nieuwe Testament noemt Paulus engelen o.a. machten, krachten en wachters.

Een van de beschrijvingen van al die engelen-rangen en -standen is van de hand van Paus Gregorius de Grote (540-604 AD). Hij legde uit dat er 9 ordes van engelen zijn. Tot de hoogste rang (dichtst bij God) behoren cherubs, serafs en wakers/helpers; daarna komen machten, krachten en deugden en als laatsten volgen nog aartsengelen en ‘gewone’ engelen.

Deze hele wereld van ongeziene en inspirerende krachten kunnen wij tegenkomen in onze zichtbare wereld.

Mits we goed kijken en opletten.

Cherubs zijn oplettende wakers, ze zijn de wijzen en de schouwenden. Op de deksel van de ark des verbonds bevinden zich twee cherubs, zij bewaken de inhoud van de ark waarin de wijsheid schuilt en delen die met de schepping.

Het tempelgordijn was dus de scheiding tussen de wereld en de plek-zonder-tijd, de engelen konden bewegen tussen deze twee wijzen van bestaan.

In Exodus staat beschreven hoe de tabernakel eruit moest zien. Later kreeg Ezechiël tijdens de Babylonische ballingschap in een visioen dezelfde gedetailleerde aanwijzingen hoe de nieuwe tempel in Jeruzalem weer opgebouwd moest worden, o.a. hoe cherubs moesten worden geweven in de kleden. Elke cherub moest twee gezichten krijgen: kijkend naar de ene kant met een mensengezicht en naar de andere kant met een leeuwenmuil.

In een eigentijdse bijbelse woordenlijst luidt de omschrijving van een cherub: een bovennatuurlijk wezen met het lichaam van een leeuw, met het hoofd van een mens en met grote vleugels. Meerdere definities dus.

Serafs zijn soms een en al vleugel of worden afgebeeld met zes vleugels, met daarop vaak ogen, zij symboliseren de brandende liefde, zij zijn de bevlogenen, zij die inspireren.

Een andere omschrijving zegt dat het slangvormige wezens zijn. In de Nag Hammadigeschriften wordt een seraf vergeleken met een wervelwind, of in oude Hebreeuwse teksten met een groot wiel, alsmat gaande en in beweging – vol energie.

In de liturgie van St. James die gebruikt wordt in het Verenigd Koninkrijk wordt soms een mooie hymne gezongen waarin de tekst vermeldt “de sterfelijken moeten zich in grote vreze en in stilte geestelijk laten verheffen door gezang van de cherubs met de vele ogen en de gevleugelde serafs onophoudelijk die Halleluja zingen”.

de cherubs waken over de inhoud van de ark des verbonds – vol wijsheid en die ook verspreiden ca 1280, Frans

Seraf, fresco Moldovita Klooster, Roemenie, ca. 1537. Jesaja en ook Johannes omschreven serafijnen als met 6 vleugels vol met ogen. Soms zijn er ogen, maar ook worden ze afgebeeld alleen door vleugels

In sommige religies zijn er zeven **aartsengelen**, in andere vijftien. De drie belangrijkste zijn Gabriël, Raphael en Michael. Heel bekend is het verhaal van de aartsengel Gabriël die Maria de geboorte van Jezus komt aankondigen. Gabriël betekent *God is mijn kracht*. Ook in de Koran wordt Gabriël, Djibril, twee keer genoemd. Hij brengt hemelse boodschappen naar Mohammed. Gabriël wordt de Geest van Geloof en Waarheid genoemd, de boodschapper van de Troon en de Heilige Geest. Een andere aartsengel is Raphael. Zijn taak is de kwetsuren te helen die zijn veroorzaakt door demonen. Raphael betekent God geneest. En aartsengel Michael moet de vijanden van zijn Heer verslaan.

Wij kennen ook beschermengelen.

Er is een oud bedtijd-kinderliedje dat gaat over engeltjes die je aan alle kanten bewaken. En in de tekst van het requiem staat ook: mogen de engelen je naar het paradijs voeren.

Engelen zijn natuurlijk ook heel bekend door hun hemelse muziek. In het kerstverhaal is sprake van engelenkoren die Gloria in excelsis Deo zingen.

In geschriften over Gautama Buddha komen ook engelen voor, daarin staat dat hij heeft gezegd: Er verzamelden zich geen wolken in de lucht, de vervuilde stromen werden helder en hemelse muziek klonk, terwijl de engelen zich zonder zelfzucht en geheel vervuld van blijdschap verheugden, want de schepping kon nu verlossing vinden.

Als tegenhanger zijn er verhalen over gevallen engelen. Sommige passages in de Bijbel suggereren dat. In Jesaja vinden we het verhaal van de Trotse Dag Ster – Lucifer - die uit de hemel werd verbannen omdat hij groter dan God wilde zijn.

In het boek Henoch gaat het ook over de engel Phaniël – zijn naam betekent aangezicht of aanwezigheid van God. Hij is de engel van berouw, waarheid en geeft hoop. De aanwezigheid - het aangezicht - van God klinkt ook door in de oude zegen van de hogepriesters van Israël uit Numeri: De Heer zegene U en behoede U, De Heer doe zijn aangezicht over U lichten en zij U genadig. De Heer verheffe zijn aangezicht over U en geve U vrede. Deze woorden horen wij ook regelmatig is onze kerkdiensten.

Tot slot een moderne engel: The angel of the North, van Antony Gormley, (1995/98). Dit beeld staat in Gateshead, in Noord-Oost Engeland. Met gespreide vleugels kijkt hij uit over het plaatselijke wijde landschap. Misschien ook zegenend of beschermend.

Gerty Hornman

*Gabriël - Djibril
Uit: The Wonders of Creation and the Oddities of Existence
Islamitisch, ca. 1375-1425,
geen aureool maar wel vleugels en
duidelijk een boodschapper*

*Glorie aan God in de hemel (detail)
Fra Angelico 1423-24*

*Engel bij Gateshead, UK
Antony Gormley - 1995-'98*

VRIJZINNIGE ZOMERONTMOETINGEN 2021

Meer informatie en updates op de website van het Vrijzinnig Beraad
www.vrijzinnig.nl

Manna voor de ziel

Muziek en poëzie als geestelijk voedsel. De teksten van Evelijne Swinkels-Braaksma, dichteres en predikant, gaan over wanhoop, duisternis, eenzaamheid maar ook over warmte, troost en hoop. Swinkels geeft haar gedichten vaak een vleugje humor mee en legt subtiel de verbinding met de goddelijke vonk. Zij neemt de lezer mee naar het kind en naar de volwassene in het eigen leven. Zo zijn haar gedichten betekenisvol voor gelovigen en ongelovigen. Evelijne leest gedichten uit haar bundels 'Als mijn piano wil ik zingen' en 'Rafelranden van licht' afgewisseld met muziek gezongen en gespeeld door haar zoon Thijs, student aan het Koninklijk Conservatorium.

Datum en tijd: donderdag 8 juli, 20 uur
Locatie: Remonstrantse kerk Den Haag/ Toegang: vrij

Wat betekent het om vrijzinnig te zijn, in de praktijk?

Eén van de gesprekvormen die typerend zijn voor Quakers is gesprek vanuit de stilte ('worship sharing'). Daarin delen we onze geloofsbeleving en geloofspraktijk met elkaar. De vraag die deze keer centraal staat is wat het voor ons betekent om 'vrijzinnig' te zijn. Wat betekent dat voor ons persoonlijk, in onze praktijk? 'Vorm is inhoud' voor ons als Quakers. We beginnen dus met uitleg hoe 'worship sharing' een uitdrukking is van onze vrijzinnigheid. Daarna krijgt iedere aanwezige de ruimte om het verhaal van de eigen vrijzinnigheid te delen met de anderen. Alleen luisteren mag natuurlijk ook. We komen bij elkaar in een grote huiskamer, met uitlopmogelijkheden. Meld je s.v.p. tijdig aan via wim.nusselder@antenna.nl of 06-24184801 (telefoon of WhatsApp). We regelen dan zo nodig een andere ontmoetingsplek bij te grote belangstelling om het Corona-proof mogelijk te maken .

Datum en tijd: vrijdag 9 juli, 19 - 21 uur
Locatie: Quakerhuis, Stadhouderslaan 8 Den Haag

Een leerhuis over het gedachtegoed van Lev Tolstoi

Zeer veel heeft hij geschreven. Boeken en novellen. Het meest bekend zijn uiteraard Anna Karenina en Oorlog en Vrede maar hij heeft daarnaast veel gepubliceerd over de relatie kerk en geloof (het koninkrijk Gods is binnen in U!) en de relatie tussen geloof en de dagelijkse praktijk van het leven. Sieuwert Haverhoek heeft veel van de boeken die nog niet in onze taal waren verschenen vertaald uit het Engels. Hij houdt overal in het land lezingen en komt graag op de 11e juli met ieder die geïnteresseerd is in gesprek. Op dit moment met zoveel geweld op veel plaatsen in de wereld zijn de ideeën van Tolstoj zo actueel en ook - bij tijd en wijle - radicaal. Voel je van harte uitgenodigd om te komen! Wij, Ekklesia, zorgen voor koffie, thee en wat broodjes.

Graag even een mailberichtje als je komt: visser.joke63@gmail.com

Datum en tijd: zondag 11 juli, 11-14 uur
Locatie: Bart-kapel aan de Brouwersgracht 2k Den Haag

Een zomeravond met gedichten, gebeden, gezangen en muziek

Om wat er is

Het diepe zeeruim en de hoge bergtop
de veelkleurige dag en de duistere nacht
het hart dat een leven lang klopt in je borst

Inkt vol tekeningen, alfabet vol verhalen
val van de ster en sprong van de knop
mond die een lied zingt in oorlogstijd

De adem van de slaap, een nieuwe dageraad
kleine korrel en groot raadsel
hoofd dat buigt voor iets groots

(Jos van Hest, in: Dichter [aflevering 'Geloof'], 2021)

Op deze avond brengen Ingrid de Bonth, Frederiek Muller, Hans Jacobi en Reinhold Philipp brengen gedichten, gebeden en muziek ten gehore van verschillende dichters en componisten.

Datum en tijd: woensdag 14 juli om 20 uur

Locatie: Remonstrantse kerk Den Haag. Toegang vrij

Wandeling langs beelden in het Zuiderpark

Het gebouw van het Apostolisch Genootschap ligt aan de rand van het Zuiderpark. Na ontvangst voor of in het gebouw maken wij een wandeling langs de verschillende beelden die het park rijk is. Bij de diverse prachtige beelden geven wij een korte toelichting. De wandeling gaat over gebaande wegen en is ook geschikt voor rollator of scootmobiel. Leiding: Hans en Joke

Wolthuizen. Tijdig opgeven in verband met corona gaarne met e-mail aan Zomerstek, e-mailadres: info@stekdenhaag.nl, met vermelding van uw naam, adres en telefoonnummer. Of tel.: 070-3181616.

Datum en tijd: dinsdag 27 juli om 14 uur (duur 1,5 uur)

Locatie: Apostolisch Genootschap, Loevesteinlaan 170 (t.o. Almeloplein) Den Haag

Over de Laan van Meerdervoort

Coos Wentholt zal een verhaal houden over de Laan van Meerdervoort als verbindingsweg aan de noordkant van onze stad. De Doopsgezinde kerk is vlakbij het begin van deze laan, de Remonstrantse kerk is veel meer naar zee, maar ook de Houtrustkerk is vrij dicht in de buurt.

Datum en tijd: woensdag 4 augustus om 20 uur met vooraf koffie drinken en na praten met eventueel een drankje.

Locatie: Doopsgezinde kerk Paleisstraat 8 Den Haag

Geloven in een God die niet bestaat – zomerleeskring

‘Eén plus één is soms meer dan twee. Dat meer zou je heel voorzichtig God kunnen noemen. God ontbrandt aan het verkeer tussen mensen. En dat tussen is niet in, maar buiten ons...’

In 2007 schreef de vrijzinnige predikant Klaas Hendrikse het boek *Geloven in een God die niet bestaat*. Een geruchtmakend boek, dat zelfs besproken werd in bekende talkshows op tv. Veel mensen hebben het boek in de kast staan, maar nooit bestudeerd, of ervan gehoord zonder dat ze zijn betoog precies kennen. ‘God bestaat niet, maar ontstaat.’ Wat wordt daarmee door Klaas Hendrikse bedoeld? We gaan ook op zoek naar hoe we zelf in deze vraagstukken staan. Wat was en is nu ons godsbeeld? En wat zou het kunnen zijn? In deze zomerleeskring willen we die vragen met elkaar beantwoorden. Deze zomerleeskring is op vier dinsdagavonden in de maand augustus en zal worden begeleid door ds. Karl van Klaveren. Voor wie het boek niet kan bemachtigen is er een kopie beschikbaar voor 10 euro. Informatie en aanschaf kopie van het boek: e-mailadres: khvanklaveren@gmail.com, of tel. 06-11041992.

Datum en tijd: dinsdag 10, 17, 24 en 31 augustus om 20 uur

Locatie: Houtrustkerk, Houtrustweg 1, Den Haag

Religie en nationalisme binnen de Oosterse orthodoxie

Dat religie en nationalisme tot een giftige cocktail kunnen leiden behoeft geen betoog. Tijdens zijn middelbare school periode werd ds. Marijn Vermet bijzonder geraakt door de oorlog in Joegoslavië. Als student deed hij regelmatig vrijwilligerswerk in diverse vluchtelingen kampen in Bosnië, en Servië. In de gesprekken die hij met vluchtelingen had, raakte hij onder de indruk van de bijzondere rol die de godsdienst speelde. Enerzijds gaf het hoop en perspectief in bange tijden en tegelijkertijd versterkte diverse religieuze teksten en religieuze leiders ook nationalistische superioriteitsgevoelens. Vanavond denken we na over religie en nationalisme binnen de Oosters orthodoxie, we bespreken ideeën van een belangrijke Servisch-orthodoxe bisschop die een grote rol heeft gespeeld in het Servisch nationalisme tijdens de oorlog in de jaren '90. Aan het eind van de avond is er aandacht voor de rol van religieus getint nationalisme in onze eigen samenleving.

Datum en tijd: donderdag 12 augustus om 20 uur

Locatie: Doopsgezinde kerk, Paleisstraat 8 Den Haag

Een Buitenviering

De **Haagse Dominicus** organiseert tijdens haar zomerreces een Buitenviering, namelijk op zo. 15 aug. a.s., om 10.30 uur in de duinen, bij Kijkduin. Op 5 september start ons reguliere vieringschema weer. We komen dan weer live samen in de Bethel. Het streamen van de vieringen blijven we structureel doen.

Datum en tijd: zondag 15 augustus om 10.30 uur

Locatie: in de duinen, bij Kijkduin.

De verborgen Goethe

Een zomeravond-lezing door drs. Katrijne Bezemer. Johann Wolfgang (von) Goethe (1749 – 1832) is vooral bekend als één van het grote duo Duitse schrijvers en dichters waartoe ook Schiller behoort. Maar Goethe had meer onbekende interesses buiten zijn schrijverschap om. Zo hield Goethe zich ook bezig met de kleurenleer en werd hij geïnspireerd door de soefi-dichter Hafez. Deze verborgen interesses, die het diepere leven van de mens betreffen, worden

hier in de schijnwerpers gezet.

Toegang gratis. **Opgave noodzakelijk.** In verband met de corona-maatregelen zijn er maar 24 plaatsen beschikbaar. Graag aanmelden bij Simon van Proosdij 06-52088057 of s.proosdij@kpnmail.nl

Datum en tijd: woensdag 18 augustus, 20.00-22.00 uur

Locatie: Vrijzinnig Centrum De Hoeksteen, Rozenboomlaan 119 Voorburg

Is de bevrijdingstheologie nog relevant in 2021?

De Bevrijdingstheologie was groot in de ‘linkse’ jaren zestig en zeventig en is oorspronkelijk ontstaan in Latijns Amerika. De beweging had toen een sterke uitstraling naar het Westen en heeft grote groepen binnen en buiten de kerk geïnspireerd tot actie. Het is niet meer bekend bij de huidige generaties. Wat was het gedachtengoed en wat waren de effecten op de samenleving? Wie van ons heeft ervaring met deze beweging Is deze vorm van theologie nog relevant in onze tijd ofwel heeft het nog

bestaanrecht? Hoe kan je het begrip “bevrijding” verstaan vanuit een religieus perspectief? Bevrijdt God nog steeds of is religie iets meer persoonlijk geworden geworden, iets tussen het individu en de Eeuwige? Over deze vragen gaan we met elkaar in gesprek en onderzoeken we samen deze ooit bloeiende spirituele beweging en haar betekenis voor onze tijd.

Kosten: 5 euro (geen kosten voor leden Vrijzinnig Delft)

Aanmelden: Anja Schaafsma / schaafanja@gmail.com

Datum en tijd: donderdag 19 augustus van 14 - 16 uur

Locatie: Lutherse kerk, Noordeinde 4 Delft; door het hek, bellen a. d. deur

Mantra zingen en bewegen

Houd je ook van (mantra) zingen en bewegen? Er zijn zoveel mooie liederen en mantra's om samen te zingen, liederen vanuit de grote wereldreligies en van de oorspronkelijke volkeren zoals die van Hawaï of de Amerikaanse Indianen. Bij een aantal van deze liederen wordt ook gedanst, denk aan de liederen van de internationale beweging Dances for Universal Peace. Ik bied een zomersessie Mantra zingen en bewegen aan op een middag in augustus 2021. Na aanmelding stuur ik vooraf de liederen en de teksten op. In Corona-

tijd hebben we het in Zoom gedaan maar het is zoveel fijner om het (hopelijk) weer live te kunnen doen. Je kunt ervoor kiezen om te luisteren en mee te zingen en als het prettig voelt kan je met een paar liederen meedansen. De dans wordt eerst rustig voorgedaan.

Kosten : 5 euro (geen kosten voor leden Vrijzinnig Delft)

Aanmelden: Anja Schaafsma / schaafanja@gmail.com

Datum en tijd: donderdag 26 augustus 2021 van 14 - 16 uur

Locatie: Lutherse kerk, Noordeinde 4 Delft; door het hek, bellen a. d. deur

Indien onbestelbaar: Rozenboomlaan 119, 2274 HK Voorburg

AGENDA

JULI ZOMERAVONDEN

- 8 juli 20.00 u Manna voor de ziel
9 juli 19.00 u Wat betekent het om vrijzinnig te zijn?
11 juli 11.00 u Leerhuis over gedachtengoed van Tolstoi
14 juli 20.00 u Gedichten, gebeden, gezangen en muziek
27 juli 14.00 u Wandeling langs beelden in het Zuiderpark

AUGUSTUS ZOMERAVONDEN

- 4 aug 20.00 u Over de Laan van Meerdervoort
10 aug 20.00 u Geloven in een God die niet bestaat. Dit zijn meerdere avonden **17, 24, en 31** augustus
12 aug 14.30 u Theemiddag voor leden en vrienden en donateurs van De Hoeksteen. Aanmelden verplicht. s.proosdij@kpnmail.nl of 06 520 88 57.
12 aug 20.00 u Religie en nationalisme binnen de Oosterse Orthodoxie.
15 aug 10.30 u Een Buitenviering
18 aug 20.00 u De verborgen Goethe. De Hoeksteen Aanmelden verplicht s.proosdij@kpnmail.nl of 06 520 88 057
19 aug 14.00 u Is de bevrijdingstheologie nog relevant in 2021?
26 aug 14.00 u Mantra zingen en bewegen

SEPTEMBER

- 5 sept 1030 u **Openingsdienst nieuw kerkelijk seizoen**
voorganger ds. K. Bezemer

Datum inleveren kopij

Wilt u de kopij voor het septembernummer a.u.b. uiterlijk 15 augustus 2021 insturen naar stemmen@kpnmail.nl of naar Rozenboomlaan 119, 2274 HK Voorburg

Colofon

Voorganger:
Ds. K. Bezemer,
Floris Versterlaan 23
2343 RV Oegstgeest
Tel.: 071 532 04 38
kbezemer@iroka.nl

Voorzitter:
S.J. van Proosdij
Tel.: 070 386 86 85
s.proosdij@kpnmail.nl

Secretariaat:
W. H. Kraan
Tel.: 070 386 95 41
secretariswhkraan@gmail.com

Penningmeester
G.Vallenduuk-Visser
Tel: 0252 213 998
penningmeesterhoeksteen@gmail.com

Zaalverhuur per 31 juli
G.Vallenduuk-Visser
Tel: 0252 213 998
ivallenduuk@gmail.com

**Contactpersonen
ziekenhuisopnamen:**
Ds. K. Bezemer of
S.J. van Proosdij

Redactie Stemmen:
G. Hornman-Oldenbeuving
M.van Proosdij-v.d. Beukel
W. Toes

Eindredactie:
A.G. Spruijt
Tel.: 070 347 28 07
agspruijt@gmail.com

Bankrekeningnummer:
NL 93 INGB 0000 137735
Vereniging van Vrijzinnig Gods-
dienstigen te Voorburg

Maandblad Stemmen:
Op aanvraag via het secretariaat

Redactieadres:
stemmen@kpnmail.nl
Rozenboomlaan 119
2274 HK Voorburg

Website
www.vrijzinnigcentrumdehoeksteen.nl